

Per Øverland: Historieglimt 297

— Soga um Lade

I 1935 kom det ut ei bok med denne tittelen. Den var skrevet av daværende statsarkivar Anders Todal, og kom ut på Noregs Boklag i Oslo. Boka er på 175 sider. Den er breiddfull av opplysninger om det historiske Lade bygget på solide kilder; ikke minst kilder som finnes i statsarkivet i Trondheim. Boka er utgitt av Noregs Lærarhøgskule, som den gangen holdt til på Lade gård. Utgivelsen var støttet også av Trønderheimen og Bondeungdomslaget i Nidaros. Den har 16 kapitler og dekker alt fra «Håløyjarlane» til «Den nyaste Ladesoga». Det siste kapitlet (16) har bare fem sider. Det nevner noen av de siste private eierne og dreier seg særlig om Lærarhøgskolen. Det fører historien frem til 1935. Her skal vi se litt på hva boka behandlar for å gi mersmak til å lese den selv.

Kapitel 1 peker på den gamle Lade gård som omfattet hele halvøya. De eldgamle gårdene var store. De omfattet adgang til jakt og fiske ved siden av jord til dyrking av korn og rotfrukter. Ladenavnet er forholdsvis nytt fordi handelen på Lade forutsetter en viss befolkning i området. Vi vet lite om utviklingen av gården frem til høvdingeslekten fra nord flyttet sin handel til Lade. Da dukker gården frem fra fortidens mørke og blir mye omtalt i sagaene. Kapitel 2 handler om Håløyjarlane som kom til Lade. Her ser vi i historiens fulle dagslys møtet og samarbeidet mellom kong Harald Hårfagre og Håløyjarlen Håkon Grjotgarsson på Lade. Håkon ble også kongens svigerfar! De nordnorske høvdingeslektene tjente seg rike på sine jordegodser, handel og på skipsbygging. På Lade fortsatte de både handel og skipsbygging i stor målestokk. Todal lar oss møte en rekke av jarlane både i samarbeid med og i opposisjon til kongene.

Kapitel 3 prøver på et beskjedent kildegrunnlag å tegne bildet av Lade etter sagatiden. Snart ble Lade gård bosted for Ladepresten. I og med at Lade var fylkeskirke ble hovedpresten der en viktig leder i bygda. Et par brev fra 1290-åra nevner presten «*Eirikr a Ladum Thores son*». I et brev fra 1327 leser vi

om «*Ivar prestr a Ladum*». Sammen med noen andre kilder kan det slås fast at Lade gård i flere hundre år var prestegård. Så ble gården en del av den store portofølge med gårder som det rike Bakke nonnekloster rådde over. Det var lønnsomt for klosteret å ha leilendinger til å drive gårdene og betale årsavgift for det. En av dem var «Oluf på Lade» som er oppført i et skattemanntall for 1520-21. Han betalte 12 mark i sølv. Ved reformasjonen slo kongen alt klostergodset inn under seg. Han organiserte klosterets gods som «Bakke klostets len», en godssamling som han lot betrodde menn få årsavkastningen av som lønn. Fra 1547 til 1552 var Jørgen Pederson styrer av dette lenet.

Kapitel 4 omtaler en fremtredende etterfølger som lensherre. Det er Hans O. Rød, den danske adelsmann og militært overhode som lensherre. Han er omtalt i historieglimt 261. Kapitel 5 dreier seg om Bjelkeætta på Lade gård. Hans Røds datter Maren giftet seg med Otto J. Bjelke og de ble husfolk på Lade. Han var ikke av de betydeligste av Bjelkeætta, men Lade kom til å spille en viktig rolle da svenskene ble jaget fra Trøndelag i 1658. Kapitel 6 lar oss møte to nye familier på Lade, nemlig Schøller og Stabel. Kapitel 7 er som et mellomspill mellom det som fortelles om de familiene som eide og drev Lade gård. Det dreier seg om drifta av selve gården som var stor i trøndersk sammenheng. Mot slutten av 1600-tallet blir kildene rikere om det daglige livet. Totalt gir mange glimt fra kildene. Kapitel 8 gir oss litt om ekteparet Hilleborg og Peder Madsen Hjort som hadde gården sist på 1600-tallet. Kapitel 9 heter «Trette-Lade». Det dreier seg om de lange rettssakene om delingen av det felles beitelandet Lademoen. Det kan en lese om i historieglimt 217.

Kapitel 10 er et nytt mellomspill i beretningen om de mange eiere av Lade gård. Her får vi et «Kulturbilete frå sist på 1600-talet». Her får vi først og fremst vite noe om hva kildene forteller om de rikes rikdom og om hva de spiste og drakk i sine store selskaper. Dessuten kommer en del opplysninger om hvorledes flere av de bortskjemte ungdommer trakk store vekslere på sine foreldre. Eksemplene er særlig hentet fra familien omkring ekteparet Hilleborg og Peder Madsen Hjort på Lade. Kapitel 11 dreier seg om generalen på Lade, Johan Vibe. Se Historieglimt 218. Johan Vibe var en av de mest fargerike personer som har bodd på gården. Han er også den som har nådd høyest i rang siden sagatidens konger og jarler på Lade. Han ble visestatholder i Norge i 1708.

Kapitel 12 og 13 dreier seg om Herman Treschow og hans familie. De hadde gården gjennom tre generasjoner på 1700-tallet. Han selv var blant annet «generaltollforvalter i Trondhjems district med de derunder liggende tollsteder». Han kjøpte Lade av Johan Vibe i 1709. Treschow hadde en broget karriere fra han kom til byen fra Danmark i 1688. Han var forretningsmann og postmester og satt i noen år med Lesja jernverk, men kom tilbake til Trondhjem og kjøpte Lade gård. Hans svigersønn, rådmann i Trondhjem, Rasmus Graae, overtok Lade gård i 1725. Han var gift med datteren Anna Dorothea Treschow fra 1719. De hadde en stor barneflokk. Datteren Mette Margrethe giftet seg i 1757 med visepastor til Strinden, Simon L. Wolf, som overtok sin svigerfars eiendom, Lade gård, samme år. Mette Margrethe døde, og en ny fru Wolf ble husfrue på Lade. Som enke drev den andre fru Wolf Lade gård. I 1789 solgte Susanne Wolf gården til Marcus Bredahl.

Kapitel 13 presenterer de to neste eierne, Bredahl og Meincke. Marcus Busch Bredahl hadde gården fra 1789 til han solgte til sin svigersønn Hilmar Meincke i 1809. Slekta Meincke er ikke minst kjent i Trondhjem for oppføring av flere flotte trepaléer. De nåværende byggene på Lade ble oppført 1809-1811. Kapitel 15 forteller om de følgende eiere, Holtermann og Lossius. Kapitel 16 gir oss innblikk i de første årene Noregs Lærerhøgskule hadde tilhold på Lade gård. Gården ble kjøpt av Trondhjem kommune i 1917 og i 1922 vedtok Stortinget å legge Lærerhøgskulen dit.